

S. AMADEJA PAVLOVIĆ - PRAVEDNICA MEĐU REDOVNICAMA I NARODIMA (1)

Od petrovaradinske djevojčice do đakovačke redovnice

Ovih se dana navršila 40. obljetnica smrti s. Amadeje Pavlović, u teškom ratnom i poratnom vremenu poglavarice Milosrdnih sestara Svetog Križa, koju je zagrebački nadbiskup bl. Alojzije Stepinac nazvao *mulier fortis*, jakom ženom. Koji je bio njezin životni put i koje su vrline krasile tu redovnicu, poglavaricu, odgajateljicu, zaštitnicu i tješiteljicu - donosimo u ovome feljtonu.

Ivan Armanda

— U listopadu 1971. s. Amadeja Pavlović, 76-godišnja redovnica družbe Milosrdnih sestara Svetog Križa, skromna i poslušna, otputovala je u samostan na Sušak, kako bi tamo bila sa sestrama dok ne dođe njihova nova predstojnica. Zdravlje ju je dobro služilo, pa se sestre nisu zabrinule kada 26. studenoga nije došla na jutarnju molitvu. No, nakon nekog vremena jedna sestra je ipak otišla provjeriti što je sa s. Amadejom i našla ju je na krevetu u besvjesnom stanju. U sobi su se ubrzo okupile sestre, a došla je i liječnica, ali s. Amadeja bila je na kraju svoga životnog puta. Primivši sakramente umirućih, preminula je toga jutra oko 7 sati. Njezino je tijelo prenijeto u Đakovo i 27. studenoga pokopano u sestarskom grobu. No, uspomena na nju nikada nije izbljediela među sestrama Svetog Križa. Prepričavale su događaje i života s. Amadeje i uspomene na nju, te ju isticale kao uzor mlađim sestrama. Brojne sestre obraćale su joj se u svojim molitvama, vjerujući u njezin zagovor na nebesima i čuvajući pritom, poput relikvija, neke predmete koje im je ona za života poklonila. Glas o njezinoj svetosti očuvao se do danas, u prvom redu zbog životnoga svjedočenja Kristova evanđelja kroz vjeru, ufanje i ljubav, koje su bile jače od straha, rata, bezbožnih ideologija i svih neljudskih vlasti. S. Amadeja Pavlović i danas je svijetli primjer vjernosti Kristu, te služenja Bogu u bratu čovjeku.

Članica i tajnica Marijine kongregacije

U obitelji vinogradara Alojzija Pavlovića i njegove supruge Franjke Ambrišak u Petrovaradinu rođena je 28. siječnja 1895. djevojčica, kojoj su istoga dana na krštenju nadjenuli ime Karolina. Kao sedmogodišnja djevojčica, Karolina je započela pohađati pučku školu u rodnom mjestu. Nakon šestoga razreda odlazi u Novi Sad, gdje je završila sedmi i osmi razred. Karolina isprva nije voljela školu, što joj je zadavalo nemale poteškoće. Posebno nije voljela mirno sjediti na satovima, što sama svjedoči: »Da se u školi mora šutjeti, to sam razumjela nekako, ali da se mora uvijek mirno sjediti i preda se gledati, to mi nikako nije išlo u račun.« Kasnije je zavoljela školu i rado učila, a zasluge za to pripisuje najviše svojoj sestri Marici koja je odigrala veliku ulogu u njezinu odgoju, osobito otkako je obitelj, zbog financijskih problema morala prodati vinograd i ostale zemlje, a potom i veliku obiteljsku kuću zamijeniti manjom. Karolina je tada bila u dvanaestoj godini. Zahvaljujući sestri Marici, koja se zaposlila kako bi pomogla roditeljima, završila je pučku i upisala se na trgovačku školu, ali poslije toga nije mogla pronaći posao pa se vratila kući. Nakon dvije godine, kao 17-godišnjakinja, dobila je posao kod kotarske oblasti u Zemunu, gdje će, uz male prekide zbog Prvoga svjetskog rata, ostati skoro šest godina. Radila je kako bi pomogla roditeljima, posebno u školovanju mlade braće.

Ubrzo je k njoj došao brat Franjo, a kada je on otišao u rat, onda brat Josip, koji je kasnije postao svećenik Đakovačke biskupije.

Što se tiče njezina vjerskog života, Karolina svjedoči da su je roditelji odgajali u katoličkom duhu. U višim razredima pučke škole posebno je bila pobožna Srcu Isusovu i sv. Alojziju Gonzagi. U toj se dobi, prema vlastitom priznanju, počela češće moliti, jer je osjećala potrebu za molitvom. Kada je, zbog nastavka školovanja, prvi put morala na dulje biti odvojena od obitelji, osjetila je još veću potrebu za molitvom i bližinom Božjom te je, kako sama kaže,

Kako bi sestrama donijela utjehu i ohrabrenje, nije se ustručavala kilometrima pješaćiti, čak i kroz predjele zaraćenih strana i bez obzira na vremenske (ne)prilike. Probijala se kroz pucnjavu i preko ruševina, a jednom je čak letjela u otvorenom avionu s vojnicima kako bi stigla do sestara.

prvi put u životu osjetila da jako voli božanskoga Spasitelja. Prisjećajući se tih godina, s. Amadeja piše: »Ne znam da li sam se mnogo molila, pa ni razmatrati nijesam znala, samo znam da sam govorila dragom Bogu o svemu što mi je bilo na srcu. Govorila sam o onom što mi je lijepo, kao i o onom što mi je teško, a ma sve bih Mu rekla što bi onaj čas znala i osjećala, i to bez ikakvog reda i poretka. Ja sam bila tako uvjerenja da me dragi Bog čuje i razumije i bilo bi mi vazda tako lijepo pri duši.«

Za života u Zemunu bila je članica, a potom i tajnica Marijine kongregacije, pri kojoj je vodila sekciju bl. Petra Kanizija, koja se brinula da se siromašne djevojčice pouči u kršćanskoj vjeri.

Neispunjene slutnje zbog škripe ključa

Karolina je, kako sama kaže, oduvijek osjećala veliko poštovanje prema časnim sestrama, smatrajući redovnički život najidealnijim. U svojim sjećanjima piše kako je držala »da je svaka redovnica imala posebno nadahnuće od dragoga Boga, da dođe u

samostan« i stoga joj je bilo žao što i njoj »takovo nadahnuće ne dođe«. Kada je te svoje misli povjerala ispovjedniku, on joj je objasnio da su njezin stav prema redovništvu i želja da postane redovnica dovoljan dokaz duhovnoga poziva. Ohrabrena time, planirala je s jednom prijateljicom poći u klauzurni uršulinski samostan, ali je to odgodila jer je vidjela da roditelji još uvijek trebaju njezinu pomoć u školovanju mlade braće.

Nekoliko godina kasnije, situacija kod kuće se popravila pa je Karolina mogla poći u samostan, ali ne k uršulinkama, nego u družbu Milosrdnih sestara Svetoga Križa Trećega franjevačkoga reda. U svojim sjećanjima piše kako joj je bilo jako teško rasti se od roditeljskog doma. Danima se opraštala ne samo od obitelji, nego i od prijatelja i rodnoga grada. Konačno je 4. studenoga 1922. došla u samostan u Đakovo. Toliko željeni dan odlaska u samostan ipak je pobudio suze i tugu zbog rastanka s obitelji. Poseban dojam na Karolinu je ostavio trenutak kada su se za njom zatvorila samostanska vrata, a u ključanicu je zaškrinuo ključ. Prisjećajući se toga piše: »Tako je nekud bolno škrinuo onaj ključ, i meni se slutilo da će mi biti vrlo teško u samostanu. Hvala dragom Bogu, moje se slutnje nijesu ispunile.«

Ulaskom u novicijatu 1925. dobila je redovničko ime s. Marija Amadeja. Nakon ulaska u samostan, završila je učiteljsku školu, a 1929/30. i Višu pedagošku akademiju u Zagrebu. Nakon polaganja prvih redovničkih zavjeta, od 1926. do 1930. radila je kao učiteljica na Državnoj pučkoj školi u Đakovu, a od 1930. do 1941. predavala je hrvatski jezik, zemljopis i povijest na građanskoj školi koju su u Đakovu vodile sestre njezine družbe. U međuvremenu je 15. kolovoza 1932. položila doživotne redovničke zavjete.

Provincijalka u jeku Drugoga svjetskog rata

Već 1937. s. Amadeja je ušla u sastav provincijskoga vijeća, a 1940. imenovana je zamjenicom provincijalne poglavarice s. Berhmane Matijević. Tada je na svoja leđa preuzela veći dio tereta u upravljanju provincijom, budući da je provincijalna poglavarica bila jako bolesna. Sudjelujući tako u upravi provincijom, s. Amadeja se, makar i nesvjesno, pripremala za službu provincijalne poglavarice, koja joj je povjerenja 2. veljače 1943.

S. Amadeja je stala na čelo svoje redovničke zajednice u jeku Drugoga svjetskog rata. Dok su se jedne sestre našle na prvim linijama bojišnice, druge su gladovale, treće su bile prisiljene napustiti svoje samostane, a četvrte su pod svoj krov primale izgnane sestre i civile. Blokada prometnica i prekid veza s nekim krajevima stvarali su dodatne poteškoće, jer s. Amadeja nije mogla obavljati kanonsku vizitaciju pojedinih zajednica, pa čak ni pismeno s njima komunicirati. Stoga često mjesecima nije znala što se s tim zajednicama događa, ni jesu li dotične sestre uopće žive, ili ih je ratni vjhor stajao života. Kako bi to provjerila, te sestrama na prvim crtama donijela utjehu i ohrabrenje, nije se ustručavala kilometrima pješaćiti, čak i kroz predjele zaraćenih strana i bez obzira na vremenske (ne)prilike. Probijala se kroz pucnjavu i preko ruševina, a jednom je čak letjela u otvorenom avionu s vojnicima kako bi stigla do sestara.

NASTAVLJA SE

KATOLIČKI OBLIKOVATELJI KULTURE

Marije Matulić - prvak katoličkoga političkog novinarstva

Vladimir Lončarević

Zahvaljujući kontinuitetu dnevnog novinstva tijekom više desetljeća, katolički je pokret dao nekoliko izrazitih političkih komentatora i analitičara, među kojima se uz Đuru Ljubića (pseudonim: Spectator), Ivu Bogdana (pseudonim: Rys), Emiliju Palluu (pseudonim: Cys) i Ivu Lendića (pseudonim: Vig., Vigilans) na poseban način istaknuo dr. Marije Matulić.

Rođen je u Bolu na Braču 1. ožujka 1896. Nakon pučke škole dolazi u Split u gimnaziju, a 1916. u Zagreb, gdje ulazi u uredništvo katoličkoga dnevnika »Novine« te studira povijest, koju će poslije i doktorirati. God. 1919. ulazi u redakciju novog dnevnika »Narodna politika«, ali surađuje i u drugim katoličkim listovima. Ulazi u politiku kao član Vrhovnog vijeća Hrvatske pučke stranke. Uskoro polazi na studij u Pariz, gdje studira mala kolonija katoličkih intelektualaca: Ivan Merz, Drago Čepulić, Juraj Ščetinec, Milan Ivšić..., te završava visoku političku školu. Prati svu političku literaturu, no jednako i teološku, pravnu i kulturnu na francuskom, njemačkom i talijanskom jeziku. Nakon povratka nuđena su mu mjesta u svjetovnom političkom novinarstvu, ali on je sve odbijao ostavši vjeran katoličkom tisku, tek neko vrijeme privređujući kao pravni referent u Radničkoj komori. Kada je nakon ugasnuća »Narodne politike« pokrenut 2. srpnja 1929. dnevnik »Hrvatska straža«, postaje njezin glavni urednik. God. 1932. oženio je Idu Mladineo (1905-1989), s kojom je imao dvoje djece.

»Željezne dosljednosti i apsolutne nepopustljivosti u idejnim koncepcijama« (Ljubomir Maraković), »prototip modernog hrvatskog intelektualca« (Ivo Lendić), pažljivo je pratio unutarnju i vanjsku politiku. Njegove analize i komentare, često potpisane pseudonimom Pertinax, krasila je »krepka i duhovita ironija« (Maraković), a »širina i dubina Matulićevih sinteza su bile bez premca u suvremenoj hrvatskoj žurnalistici i publicistici« (Lendić). Osim komentara u dnevnom tisku, ostavio je niz studija u »Selu i gradu«, »Hrvatskoj prosvjeti«, »Seljačkom kalendaru« i drugdje, koje ujedno krasi oštromna analitičnost i sintetsko-programski karakter.

Pisao je o svim političkim i društvenim fenomenima, pratio događaje i predviđao ih. Josip Andrić svjedoči da je npr. potkraj I. svjetskog rata u razgovoru s njime izriekom bio predvidio II. svjetski rat, a god. 1936. lucidno je najavio da će Poljska biti njegova prva žrtva. Mnoge je stranice posvetio kritici liberalizma, masonstva i komunizma, ali je ne manje jasno uviđao šovinističku i rasističku narav fašizma i nacizma protivnih kršćanskom humanizmu. Blago anglofilski orijentiran, nacističku Njemačku prozvao je »Kiklopom usred Europe«, držeći da će Britanija, a ne Francuska pružiti najveći otpor Njemačkoj. Predviđajući dakle nov svjetski sukob, isticao je da »ideal zapadne kulture jest i mora biti sinteza i harmoni-

ja dvaju polova: pojedinca i društva, slobode i kooperacije, prava pojedinca i društvenog interesa«. Dapače, »zapadna kultura mora se duhovno obnoviti na vječnim izvorima katoličke istine, jer joj inače uistinu prijete propast«, držeći u tom sklopu da hrvatski narod ima »eminentno zapadnu i katoličku ulogu«.

Kao domagojac i član Seniorata, Matulić je nakon ukinuća Hrvatske pučke stranke domagojsko krilo Hrvatskog katoličkog pokreta preusmjerivao u izvanstranačko društveno i kulturno djelovanje s jasnom nacionalnom usmjerenom, no uvijek i internacionalnom i općečovječanskom crtom, kako nazivjevamo i iz njegove kratke sinteze »Katolički pokret kao narodni pokret« (»Luč«, 1927), gdje piše: »Ne smijemo nikada zaboraviti da je Katolički pokret pojava stanovite društvene epohe za pojedini narod i da je svaki pojedini Katolički pokret plod specijalnih narodnih prilika, osobina i potreba jednoga naroda. (...) Time ipak pripadnik katoličkog narodnog pokreta ne postaje šoven ili ekskluzivist jer je on istodobno član međunarodne i nadnarodne Katoličke Crkve i on u njoj i preko nje treba da vrši i općečovječanske dužnosti. (...) Vežući ta dva elementa, ... znao ih je hrvatski katolički pokret spojiti u divnu sintezu, a plod je njezin tip domagojca: hrvatskog katoličkog inteligenta koji radi na ostvarenju katoličkih načela na svim područjima javnog života i koji vrši svoje dužnosti i prema svjetovnom i prema duhovnom suverenitetu.«

Kada je umro 17. rujna 1937. u punini života, kratko nakon operacije bruha, iznenadno, vjerojatno od sepse, ispraćen je s mnogo iskrenog žala. To ne treba pripisivati samo izvrsnosti njegova pera, koje je potpuno stavio u službu za katoličku stvar nego jednako tako plemenitosti njegove osobe, skromnosti i ljubavi za bližnje. Na sprovođenju na Mirogoju 19. rujna oprostio se od njega biranim riječima i dr. Stjepan Bakšić istaknuvši: »Na teškoj katedri novinarskog zvanja bio je snažni apologeta, ... hrabar i bojovan, neumitan i nepopustljiv u obrani Kristove istine i životvorne snage njegovih socijalnih načela.«

Nedvojbeno, taj superioran intelektualac, nenatkriljiv polemičar i odličan stilist ostavio je djelo koje bi vrijedilo probirati i objaviti u naše dane, kao svjedočanstvo oštromne dalekosežnosti katoličke političke misli prve polovice 20. stoljeća. ■

Njemački, partizanski i komunistički nasrtaji na samostan

Ovih se dana navršila 40. obljetnica smrti s. Amadeje Pavlović, u teškom ratnom i poratnom vremenu poglavarice Milosrdnih sestara Svetoga Križa, koju je zagrebački nadbiskup bl. Alojzije Stepinac nazvao *mulier fortis*, jakom ženom. Koji je bio njezin životni put i koje su vrline krasile tu redovnicu, poglavaricu, odgajateljicu, zaštitnicu i tješiteljicu - donosimo u ovome feljtonu.

Ivan Armanda

— U neizvjesnim ratnim danima odlučila je s. Amadeja poslati iz Đakova dvije grupe novakinja i neke mlađe sestre u Zagreb, gdje će biti sigurnije i bolje zbrinute. Kako se Drugi svjetski rat približavao kraju, stanje je bilo sve teže, što se osjećali i u Đakovu.

Čudo da nijedna sestra nije stradala

Sestarski posjed Josipovac sredinom studenoga 1944. bio je poprište borba. Prethodno su se njemački vojnici svojevoljno smjestili u štali, a časnici u refektorij samostana na Josipovcu. U noći sa 12. na 13. studenoga partizani su počeli napad na Josipovac i potisnuli Nijemce. No, oni su u protunapadu kroz samostanske prozore ubacivali bombe te dovezli četiri oklopna vozila iz kojih su pucali na samostan. Tako je stradala samostanska kapelica, samostan je pretrpio teška oštećenja, a netko je zapalio i slamu koja je gorjela nekoliko dana. Pišući o tome, s. Amadeja kaže da je pravo čudo što nijedna sestra nije stradala.

Protjeravši partizane, Nijemci su 15. studenoga zatražili od sestara da im predaju čitav posjed i napuste samostan. S. Amadeja snažno se odupirala tome pa je njemački časnik popustio i uzeo za svoju vojsku 31 prostoriju, a sestre su očuvale desno krilo samostana u kojem je bio i bolnički odjel za starije i bolesne sestre. No, izgubile su dio u kojem su bile sobe za novakinje, kandidatice i druge sestre. U noći s 15. na 16. studenoga sestre su prenosile svoj inventar iz toga dijela samostana, no prije negoli su uspjele sve prenijeti, u rano jutro 16. studenoga stigli su njemački vojnici koji su im otimali namještaj, posteljinu i sve ostalo što im se prohtjelo. Kandidatice i novakinje prešle su u desno krilo samostana, a sestre koje su tamo boravile razmještene su u Đakovu po nekim crkvenim i privatnim kućama.

Zašto je takav postupak njemačkih vlasti posebno pogodio sestre, jasno je iz zapisnika sjednica provincijske uprave, gdje stoji: »I dok nam Nijemci otimlju zadnji krov nad glavom, dotle stotine naših sestara u raznim bolnicama dvore njihove ranjenike i bolesnike istom ljubavi i požrtvornosti kao i sinove vlastite domovine.«

Samostan pretvoren u obrambenu utvrdu

Dva dana poslije Nijemci su zatražili od đakovačkoga biskupa da naredi sestrama neka isprazne i predaju im na korištenje preostali dio samostana. Biskup se tome usprotivio nudeći kompromis, ali i prijeteci da će s propovjedaonice u katedrali prokazati neljudske postupke prema sestrama. Odlučio je i osobno prosvjedovati kod poglavnika NDH-a te kod najviših crkvenih i njemačkih vojnih vlasti. Nakon toga njemački bojničar je obećao da neće zauzeti preostali dio samostana.

S. Amadeja trijezno je promislila i odlučila da se, ne gubeći nadu, treba pripremiti i za eventualno napuštanje samostana. U tom je slučaju odlučila odbiti korištenje ponuđenih njemačkih kamiona, i uopće pomoć njemačke vojske, odlučivši da će sestre same preseliti svoj inventar, a bolesne će sestre osobno na nosiljkama iznijeti iz svoga samostana.

U prosincu 1944. sestre su strahovale od nadolazećih borba koje su bile neizbježne jer su se partizani približavali Đakovu, a Nijemci su istodobno prijetili oduzimanjem preostalog dijela samostana, dok su zaposjednuti dio pretvarali u obrambenu utvrdu. Shvativši da će samostan ponovno biti na poprištu su-

Jedanaestogodišnju Zdenku Bienenstock iz Osijeka u lipnju 1941. u Đakovo je doveo svećenik dr. Alfred Hölander, koji ju je predao s. Amadeji. Ona ju je skrivala u samostanu, pod lažnim imenom, do svibnja 1945. Osim s. Amadeje, vjerojatno su rijetke sestre u samostanu znale pravi identitet djevojčice, čija je prisutnost predstavljala iznimnu opasnost za samostan.

koba, s. Amadeja je s provincijskom upravom donijela odluku da se sve novakinje hitno pošalju u Zagreb. Tamo će se pripremiti za bolničku službu i rasporediti po bolnicama gdje će, zbog nadolazećih bitaka, neizbježno porasti broj ranjenika, a time i potreba za medicinskim osobljem. Stoga je odlučeno da se i ostale sestre, koje su relativno zdrave i sposobne za rad, razmjestu po bolnicama do kojih mogu doći.

Posmrtno priznanje Jad Vašema

Osim što je kao provincijalka brinula za svoje sestre, u teškim danima Drugoga svjetskog rata, s. Amadeja je u đakovačkom samostanu skrivala jednu židovsku djevojčicu pred nacistima. Čitava njezina

obitelj završila je u koncentracijskim logorima, iz kojih se nitko od njih nije vratio. Jedanaestogodišnju Zdenku Bienenstock iz Osijeka u lipnju 1941. u Đakovo je doveo svećenik dr. Alfred Hölander, koji ju je predao s. Amadeji. Ona ju je skrivala u samostanu, pod lažnim imenom, do svibnja 1945. Osim s. Amadeje, vjerojatno su rijetke sestre u samostanu znale pravi identitet djevojčice, čija je prisutnost predstavljala iznimnu opasnost za samostan koji je neko vrijeme, kako smo vidjeli, bio i sjedište nacističkih vojnika. Unatoč opasnosti za sestre i najviše za vlastiti život, s. Amadeja skrivala je tu djevojčicu i pomagala joj, unatoč smrtnoj kazni koja je prijetila onima koji su skrivali Židove.

Nakon rata, Zdenka je napustila Hrvatsku i kasnije zasnovala obitelj u SAD-u. Zahvalna za dobročinstvo koje joj je pružila s. Amadeja, u travnju 2008. uputila je molbu Jad Vašemu da se s. Amadeji dodijeli priznanje pravednice među narodima. Već u rujnu iste godine, njezina je molba prihvaćena i s. Amadeji je posmrtno dodijeljeno priznanje pravednice među narodima, koje je svečano uručeno Hrvatskoj provinciji družbe Milosrdnih sestara Svetoga Križa u Đakovu 23. ožujka 2009.

Borba protiv otimanja »narodnih vlasti«

Čim su sredinom 1945. ušli u Đakovo, partizani su u sestarski konvikt, građansku školu i provincijalni samostan uselili svoju bolnicu, a do kraja kolovoza bila je s. Amadeja prisiljena predati im tri zgrade u Đakovu koje su pripadale sestrama. Osim toga, morala je braniti sestarske posjede koji su, na temelju Zakona o agrarnoj reformi i kolonizaciji, imali pripasti državi. Objasnjavala je »narodnim vlastima« da su sestre samo stjecale svoje posjede, te da ti posjedi pripadaju jednoj velikoj redovničkoj obitelji čiji bi opstanak bio ugrožen oduzimanjem posjeda. Kada su im vlasti

odlučile oduzeti čitavu provincijalnu kuću, s. Amadeja je snažno prosvjedovala tražeći od vlasti da donesu odluku prema kojoj se provincijalna kuća ne smije oduzeti jer u njoj nema dovoljno mjesta ni za same sestre, od kojih su brojne bolesne i stare, a neke su se tu sklonile nakon bombardiranja prijašnjega boravišta ili protjerivanja od strane raznih vlasti. Također je naglasila da su sestre, pored nekoliko svojih kuća izvan Đakova, u samom Đakovu prepustile vlastima tri zgrade, pa stoga očekuju da im se ostavi barem provincijalni samostan.

Pravna bitka oko posjeda Josipovac, ali i nekih drugih sestarskih samostana, nastavljala se iz dana u dan. S. Amadeja pokazala je u toj borbi mnogo diplomatskoga takta, ali, u određenim prilikama, i spremnost na kompromis s vlastima kako bi tako očuvala bar nešto od onoga što su komunisti odlučili oduzeti družbi.

No, s. Amadeja istodobno je morala voditi i bitku za očuvanje prava na nošenje redovničkoga odijela za one sestre koje su radile u državnim službama. Komunističke su vlasti uporno zahtijevale od tih sestara da skinu svoje redovničko odijelo, što je s. Amadeja odbijala uvjerenja da vlastima ne smeta redovničko odijelo, nego redovništvo općenito.

NASTAVLJA SE

»Božji kotači« Ive Lendića

Vladimir Lončarević

Ivo Lendić bio je gotovo pola stoljeća prešućen i zabranjen, ali je nakon pobjede demokracije bio i jedan od prvih kojemu se posvetila ideoloških stega oslobođena književna kritika i povijest.

Taj vrhunski mislilac, plodan publicist i polemičar, vrstan pjesnik, novelist, kritičar, novinar, prevoditelj, urednik i kulturni radnik rođen je 4. lipnja 1908. u Janjini na Pelješcu. Završivši pučku školu u rodnom mjestu i klasični smjer Gimnazije u Dubrovniku, gdje uređuje list »Žar« i piše s poslije istaknutim »domagojcima« Ivom Bogdanom, Bonifacijem Perovićem, T. Mortigijem i Lukom Perinićem, studira eksperimentalnu psihologiju na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, uređujući ujedno časopis »Luč« (1930/33). God. 1929. započinje surađivati u tjedniku »Narodna politika«, a zatim postaje urednik kulturne rubrike dnevnika »Hrvatska straža«, često se potpisujući pseudonimima Vig., Vigilans, Ile i Lambda. Tu će, kao i poslije u »Hrvatskom narodu« kao suradnik, a zatim rimski dopisnik (1942/43), objaviti brojne kritike, prikaze, polemike, rasprave i druge članke iz književnosti, kulture i politike. S Ivom Bogdanom suosnivač je Moderne socijalne knjižnice (MOSK) i autor dviju knjiga.

Prvu zbirku pjesama »Lirika« objavio je 1930, ali ona, kao »mladenačko vježbalište s... uzorima« (C. Milanja), prolazi gotovo nezapazeno. God. 1934. sudjeluje u zajedničkoj zbirci »Lirika grude«, koja ide za reafirmacijom tradicijske duhovnosti i vrjednota hrvatskog sela. Razboljevi se 1933. od tuberkuloze kostiju, odlazi na dugo liječenje u Kraljevicu, gdje će sastaviti svoje temeljno pjesničko djelo - zbirku »Angelusi«, u kojoj se, »štedljiv izrazom« (T. Smerdel), »eterično finih stihova« (Lj. Maraković), »neposrednih i plastičnih slika« (M. Ujević), očituje kao istančan lirik katoličke inspiracije, pa ta zbirka do danas ostaje uzorom modernih katoličkih pjesničkih nastojanja. Njegova lirika zrači introspekcijom duše pred Kristom, čiji patničko-otkupiteljski lik postaje središnji motiv njegova pjesništva. Istu zaokupljenost iskazao je i u emigrantskim pjesmama, uz nov motiv tuge za izgubljenom domovinom.

Do početka II. svjetski rata najplodnije književnički djeluje objavljujući brojne prikaze i kritike o stranim i hrvatskim piscima te novele i pjesme u dnevnom tisku, tjednicima, časopisima i kalendarima. Prevodi s engleskog i talijanskoga, a poslije i sa španjolskog. Posljednjih dana rata kreće u Austriju, potom ponovno u Rim, a odatle 1947. odlazi u Buenos Aires. Tu je u mjesečniku »Glas sv. Antuna«, koji uređuje, objavio niz člana-

Ivo Lendić, vrhunski mislilac, plodan publicist i polemičar, vrstan pjesnik, novelist, kritičar, novinar, prevoditelj, urednik i kulturni radnik, zauzet »na korist nacionalnih interesa, a protiv svih 'lijevih' ideologija«, često je i superiorno polemizirao i s Krležom i s Cesarcem.

ka iz književne estetike i politike (često potpisan Ante Planika), uz ostalo i zapazene studije o Viktoru Vidi, Ljubi Wiesneru, Giovanniju Papiniju. Suraduje na španjolskom u reviji »Studia Croatica« te u Nikolićevoj »Hrvatskoj reviji«, gdje objavljuje i opširnu studiju o Kranjčeviću. Međutim, ta etapa književnoga rada biva ograničena nakon dijagnostičirana tumora na mozgu i djelomične paralize lijeve strane tijela 1957. Od tada je četvrt stoljeća ostao prikovan za naslonjač i krevet, no aktivan i misaono svjež.

Idejno oblikovan u intelektualnom krugu hrvatskog katoličkog pokreta, Lendić je bio publicistički zauzet »na korist nacionalnih interesa, a protiv svih 'lijevih' ideologija« (Š. Musa), pa je često i superiorno polemizirao i s Krležom i s Cesarcem. Politički je stajao na hrvatskom državnom pravu, dok je nakon rata državnu ideju stavio u kontekst Podunavske konfederacije. Crkvu je pak, na tragu Papinijevih misli, doživljavao kao jedinstvenu i zapravo jedinu »revolucionarnu organizaciju«, koja, nasuprot negativno usmjerenim revolucijama koje poništavaju čovjeka, ima konstruktivnu zadaću sve ljude učiniti svecima, kako je to razložio u izvrsnu tekstu »Duhovna revolucionarnost domagojaca« (1935). Tražio je doslovce »katoličku akciju«, nasuprot pasivnosti katolika, sklonih da budu žrtve tuđe idejne akcije. U tome smislu, on je razračunao sa svim totalitarnim, sektaštvima i nacionalizmima, kojima je »suprotstavljao univerzalnost kršćanskih istina« (Božidar Petrač).

Umro je u Iguazu u Argentini 1. travnja 1982. Pjesme su mu objavljivane u više antologija u Hrvatskoj i iseljeništvu, a neke poput »U svanuće«, »Korosanti« ili »Dvanaest bolesnih radnika i ja trinaesti« pripadaju klasičnom antologijskom izboru hrvatskoga pjesništva XX. st. Njegova izvrsna knjiga »Božji kotači« tiskana je 2001. a izbor političkih i književnih radova »Katolicizam i kultura« (GK, 2008) priredio je i odličnim predgovorom popratno Božidar Petrač.

U ilustraciju njegova pjesništva donosimo nekoliko stihova pjesme »Molitva za san teškog bolesnika«:

»Kriste, koji bdiješ u svetoj hraništu bolnice, / dolazim u duhu k Tebi u tami ove noći, / da olakšaš nesnosne boli mom drugu bolesniku, / koji nije već davno svoje sklopio oči. (...) // Ti, koji ne znaš više za san, otkad si pošo sa zemlje, / jer neprestano bdiju nad svijetom Tvoje božanske oči, / sjeti se, ponizno Te molim, u Svojoj beskrajnoj dobroti / Maslinove gore i one teške noći. // I molim Te zbog sreće, koju je osjetila Tvoja Majka, / kad je gledala Tebe, Svoga Sina, gdje Joj u krilu spava, / da u zanesenju tihoga sna, koji blaži boli, / klone i njegova glava.« ■

● Sa sestrama na izletu na rijeku Maricu u Bugarskoj

S. AMADEJA PAVLOVIĆ - PRAVEDNICA MEĐU REDOVNICAMA I NARODIMA (3)

»Za nju je svatko bio podjednako važan«

Ovih se dana navršila 40. obljetnica smrti s. Amadeje Pavlović, u teškom ratnom i poratnom vremenu poglavarice Milosrdnih sestara Svetoga Križa, koju je zagrebački nadbiskup bl. Alojzije Stepinac nazvao jakom ženom - *mulier fortis*. Koji je bio njezin životni put i koje su vrline krasile tu redovnicu, poglavaricu, odgajateljicu, zaštitnicu i tješiteljicu, donosimo u ovome feljtonu.

Ivan Armanda

— Komunisti su se počeli služiti raznim pritiscima, a u Srijemskoj Mitrovici je milicija 1949. prijetila sestrama raznim kaznama ako ne skinu redovnička odijela. To je izazvalo odlučni i hrabri prosvjed s. Amadeje, koja vlastima poručuje: »Mi nismo djeca da se dajemo od svakoga policajca strašiti, niti smo nerazumne da ćemo se dati sobom poigravati. Toliko zakona i mi znamo i poznamo da ćemo se znati potužiti i tražiti zaštitu i na najvišem mjestu ako se tomu ne stane na kraj.«

Ucjene i pritisci Udbina službenika

Neljuskost komunističkih vlasti posebno su osjetile sestre u niškoj bolnici. Tamo je Udbin službenik pozvao jednu sestru iz noćne smjene u sobu za dežurstvo gdje je njegov pomoćnik fizički nasrnuo na nju, dok je on sam sve to fotografirao i nakon toga počeo ucjenjivati sestru kako bi je pridobio za suradnju sa Udbom.

Slično je pokušao i kod drugih sestara. Saznavši za to, s. Amadeja pisмено je prosvjedovala kod upravitelja bolnice naglašavajući da je ona svoje sestre poslala u tu bolnicu na molbu bolničke uprave, koja se u ugovoru obvezala zaštititi sestre ukoliko bi netko pokušao ugroziti njihov čudoredni život i redovničku čast. Na temelju tog ugovora s. Amadeja traži od upravitelja bolnice da zaštiti sestre od Udbina službenika koji ih maltretiraju, te mu hrabro poručuje: »Ja neću nikada i nikome dopustiti da sestre, koje su došle iz najplemenitijih ideala i najčišćih namjera da vrše samaritanšku službu i žrtvuju se ovdje za dobro bližnjega do maksimuma svojih sila, budu izložene nečovječnim namjerama jednog političkog činovnika i da budu izvrnute ruglu one same i ono što je nama svetinja. Budite uvjereni da ću onoga momenta povući sve sestre iz bolnice ako se usudi taj čovjek i jednom riječi činiti presiju na bilo koju sestru. Znajte da znamo za svoje ideale i život dati prije nego da se dadnemo iskoristiti za bezbožničke namjere jednoga nečovjeka.«

Neustrašiva skrb za sestre u tamicama

S. Amadeja posebno se zauzimala za sestre u komunističkim zatvori-

ma. Bez straha za vlastitu slobodu, dolazila je na Oznu i Udbu raspitivati se za sestre i posjećivati ih u tamicama. Jednom prigodom je u zatvoru čak primila zavjetovanje utamničene sestre. Zbog njezina neustrašivog, ali dostojanstvenog stava izazivala je divljenje kod svojih sestara, crkvenih vlasti, ali i komunističkih službenika. Ipak, posebno ju je cijenio zagrebački nadbiskup Alojzije Stepinac kojega je nekoliko puta posjetila u krašičkom sužanjstvu, ali i razmijenila s njim više pisama. Koliko ju je Stepinac cijenio, očito je iz činjenice da ju je nazivao jakom ženom - *mulier fortis*.

Kao provincijalna poglavarica s. Amadeja se predano brinula za duhovno dobro svojih sestara. Dokazuju to njezina brojna pisma pojedinih sestrama i zajednicama, ali i okružnice u kojima, svjesna teških ratnih i poratnih okolnosti, ipak zahtijeva da se očuvaju temelji redovničkoga života koji počivaju na obdržavanju zavjeta, te na njegovanju sestarske ljubavi i zajedničke molitve. Naglašavajući sestrama

S. Amadeja posebno se zauzimala za sestre u komunističkim zatvorima. Bez straha za vlastitu slobodu, dolazila je na Oznu i Udbu raspitivati se za sestre i posjećivati ih u tamicama. Jednom prigodom je u zatvoru čak primila zavjetovanje utamničene sestre.

da svojim životom moraju svjedočiti »za Krista, za vjeru, za svetu Crkvu«, ujedno ih je upozoravala da budu spremne na velike žrtve i samoprijekor, te da u duhu vjere prihvate sve križeve.

Briga za dobar redovnički duh neprestano je bila u mislima, ali i u molitvama s. Amadeje. Stoga i svojim duhovnim kćerima, potičući ih na žrtve i molitve na tu nakanu, piše: »Prikažite svoje boli, napose samozataju svojih želja i svega onoga što ste htjele učiniti i dati, na velike nakane. Posebno neka to posluži za vaše posvećenje, za pravi redovnički duh u našoj provinciji. Napose za milost za sestre koje su u velikim pogibeljima, da milost Božja pobijedi u njima... Budite hrabre sestre Svetog Križa.«

Došavši 1955. na kraj svoje službe provincijalne poglavarice, s. Amadeja iznosi bilancu dvanae-

stogodišnje uprave provincijom te kaže: »Gospodin je dopustio da ostavim svojoj nasljednici provinciju osiromašenu, opljačkano, bez škola, bez vlastitih kuća, bez bolnice, bez imanja i uglednih namještenja. (...) Ovih naših 750 vrijednih sestara ostavljam u času svoga odstupanja kao svetu baštinu i jedino bogatstvo provincije svojoj nasljednici uz molitvu da nam sestre ostanu i nadalje vjerne Bogu, odane družbi i provinciji i žrtve za spasenje duša.«

»I danas kad dođem na Vrhovac...«

Po isteku službe provincijalne poglavarice, s. Amadeja je imenovana predstojnicom na Sušaku i tu je službu vršila do 1959. Tada je premještena u Zagreb, gdje joj je u samostanu na Vrhovcu povjerena briga za kandidatice koje su pohađale razne škole u gradu. Jedna od tih kandidatice, kasnije s. Lidija Kupčerić, svjedočeći o tom razdoblju života s. Amadeje, piše: »Bila je dostojna imena majka. Imala je veliko srce u koje su stale sve kandidatice. Duboka njena pobožnost odražavala se u ophođenju s nama. Svatko je za nju bio podjednako važan. (...) S Majkom Amadejom mogla sam razgovarati o školi, molitvi i praksi. Bila je tako bliza mojoj duši te sam imala u nju puno povjerenje. (...) Ničim nije pokazala da neke voli više ili manje. Njezin pronicavi pogled otkrio je sve tajne koje smo eventualno mogle skrivati.«

S. Amadeja pomagala je kandidatice u učenju i pripremanju za školu. Osobno je čitala školsko gradivo i pripremala kandidatice, posebno za satove hrvatskoga jezika. Njihovi profesori bili su zadovoljni uspjehom svojih učenica pa su ih često znali pitati tko ih tako dobro priprema za školu. A kada bi s. Amadeja odlazila u školu raspitati se za kandidatice, profesori su ostajali zadivljeni njezinom jednostavnošću, otvorenosti i duhovnom veličinom, pa su izražavali želju da se ponovno susretnu s njom.

S. Dominika Zec, također jedna od tadašnjih kandidatice, prisjećala se i molitve kojom ih je s. Amadeja pratila: »Svaki dan smo dolazile iz škole s raznim problemima. Majka Amadeja nas je slušala i hrabrila. Svaku večer klečala je sama u kapelici čekajući nas da se vratimo kući. To me je posebno ohrabralo. Kad sam stigla kući u kapelicu, pozdravila bih Isusa, a onda majku Amadeju koja je s kora dala znak da čeka. Kad bismo polazile u školu, uvijek bi nam govorila: 'Neka vas, djeco, prati Isusov pogled!' I danas kad dođem na Vrhovac, rado odem kleknuti na ono mjesto gdje nas je majka čekala. Ta njezina izreka postala je kao moja molitvica još i danas: Isuse, neka me prati tvoj pogled!«

God. 1966. s. Amadeja se vratila u provincijalnu kuću u Đakovu i posvetila se sređivanju i vođenju provincijske kronike, koja je do danas ostala bogat i nezamjenjiv izvor za proučavanje povijesti družbe Milosrdnih sestara Svetog Križa u Hrvatskoj.

KATOLIČKI OBLIKOVATELJI KULTURE

Janko Šimrak u vrtlozima povijesti

Vladimir Lončarević

Hrvatski su grkokatolici, s kojima ove godine slavimo 400. obljetnicu Marčanske unije, dali ne mali doprinos hrvatskom kulturnom i općem društvenom životu. Među njima, uz Smičiklasu, Hranilovića i dr., istaknuto mjesto zauzima i povjesničar, novinar, političar, svećenik i biskup dr. Janko Šimrak.

Rođen je 29. svibnja 1883. u Šimracima na Žumberku. Pučku školu pohađa u Mrzлом Polju, a gimnaziju kao pitomac grkokatoličkog sjemeništa u Zagrebu, gdje maturira 1903. Dvije godine bogoslovije sluša u Zagrebu, a zatim odlazi u Innsbruck, gdje završava studij i doktorira 1910. God. 1908. zaređen je za svećenika i postavljen duhovnikom u sjemeništu, a 1913. postaje župni vikar u župi sv. Ćirila i Metoda. Iste godine postaje potpredsjednik Hrvatskoga katoličkog narodnog saveza, preteče Katoličke akcije, i ulazi u pripremni odbor Hrvatsko-slovenskog katoličkog kongresa u Ljubljani, gdje je govorio o vjerskom jedinstvu Slavena, čime ujedno naznačuje smjer kojim će udariti prvih petnaestak godina političkog rada. God. 1918. sudjeluje u osnivanju Narodnog vijeća SHS-a. Zauzima se za »narodno jedinstvo« i federalizam buduće države i jedan je od glavnih protagonista u raspravama o uređenju Kraljevine SHS. Izabran je 1919. u Privremeno narodno predstavništvo te postaje član Vrhovnog vijeća tek osnovane Hrvatske pučke stranke, a 1924. glavni tajnik. Uviđajući unitarističko-centralističke težnje velikosrpskih krugova, zajedno s poslanicima HPS-a glasuje protiv Vidovdanskog ustava 1921. Istodobno, iako Radićev politički protivnik, zauzima se za njegovo puštanje iz zatvora. No unatoč velikoj političkoj aktivnosti, stranka slabo prolazi na izborima, a nakon što je Šestosiječanjskom diktaturom ukinuta, više se ne obnavlja. Nakon atentata u beogradskoj skupštini na HSS-ove zastupnike, Šimrak se kao i mnogi sve više okreće ideji samostalnosti Hrvatske. Istodobno, režim gleda da ga »neutralizira« - 1934. i 1935. izvršeni su na nj atentati, bez posljedica. Nakon uspostave Banovine Hrvatske postaje i HSS-u nepoćudan, pa je zbog prijetnji zatražio zaštitu nadbiskupa Stepinca.

Sve vrijeme aktivan je u Hrvatskom katoličkom pokretu. Član je Seniorata i gorljivi promicatelj domagojstva, tako i tijekom sukoba s

orlovskim krilom u pitanjima organizacije i vodstva pokreta. God. 1914. ušao je u uredništvo katoličkog dnevnika »Novine«, a 1915. postaje glavni urednik. Uskoro nakon pokretanja »Narodne politike« postaje njezin odgovorni urednik (1920-1925), a zatim je direktor »Hrvatske straže« (1929-1940). Sve to vrijeme napisao je veći broj političkih, socijalnih, crkvenopovijesnih i kulturnoloških članaka, dio pod pseudonimom K (ostadin) B (ohačevski). Ukratko, novinarstvu je dao »svega sebe, svoj život, snage i sve što je imao« (B. Perović). Djelovao je i kao član Kola hrvatskih književnika te HKD sv. Jeronima.

God. 1925. imenovan je redovitim profesorom na Bogoslovnom fakultetu, gdje do umirovljenja 1944. predaje kolegije iz područja istočnog bogoslovlja i crkvene povijesti. Akademске godine 1936/37. obnašao je službu dekana.

Uza sve to, svoj Žumberak nije zaboravio pa je od 1931. do 1937. godine izdao niz godišnjaka »Spomenica«. Bio je god. 1934. osnivač Društva Žumberčana. Potaknuo je postavljanje spomen-ploče Tadiji Smičiklasu u Reštovu kraj Sošica. I veći dio svojih znanstvenih radova na hrvatskom i latinskom posvetio je Žumberčanima i crkvenom

Ozna ga je uhitila 12. svibnja 1945. u Zagrebu i podvrgnula ispitivanjima sve do 25. lipnja 1945. završio je u bolnici Sestara milosrdnica.

jedinstvu, primjerice »Borba za vjersko i crkveno jedinstvo od prvih vijekova do godine 1685«, »Spomenica o 250-godišnjici Grkokatoličkog sjemeništa u Zagrebu«, »Arsenije Crnojević i unija« i dr.

Nakon smrti biskupa Njaradija, imenovan je 14. listopada 1941. apostolskim admini-

stratorom Križevačke biskupije, a, unatoč protivljenju vlasti NDH, za biskupa je zaređen 16. kolovoza 1942. Uz ostalo, uredio je arhiv i knjižnicu, osnovao biskupijski muzej, uveo gregorijanski kalendar te vodio skrb o brojnim župama, koje su bile pod udarom svih ratnih strana. Da bi ublažio ratne nevolje, osniva karitativnu organizaciju »Dobrotvornost«. Dakako, povjesničarima je i danas najzanimljivija njegova uloga u vezi s prijelazima pravoslavnih vjernika na katolicizam. Nova vlast uhitila ga je 12. svibnja 1945. Ozna u Zagrebu podvrgnula ga je ispitivanjima sve do 25. lipnja 1945. Zbog pogoršanog zdravlja prevezen je 10. srpnja 1945. u bolnicu Sestara milosrdnica, gdje su ga predstavnici Ozne i Vojnog suda izvijestili da je pušten na slobodu. No tadašnja mu je Vjerska komisija zabranila svako javno djelovanje. Vrativši se u Križevce, izmučen i bolestan umire 9. kolovoza 1946.

Može se reći da je u političkom smislu Šimrak bio žrtva nemogućnosti razlučivanja iluzija od ideala. Njegova sudbina na poseban način svjedoči turbulencije društvenopolitički angažiranih katolika u prvoj polovici XX. st. No nedvojbeno, kao istaknuti domagojac afirmirao je kršćanske vrijednosti u društvenom životu, a kao svećenik i biskup mnogo je učinio za identitet i afirmaciju grkokatolika, koje, kako reče sam Šimrak, rimokatolici trebaju »grliti i u krilo svoje zamatati«. Biskupija križevačka pak, koju je vodio u teško ratno vrijeme, »svojevrsni je znak posebnog bogatstva Crkve u Hrvata« (Ž. Kustić).

● Kao provincijalka g. 1943. sa sestrama koje su položile doživotne zavjete

ZAVRŠETAK